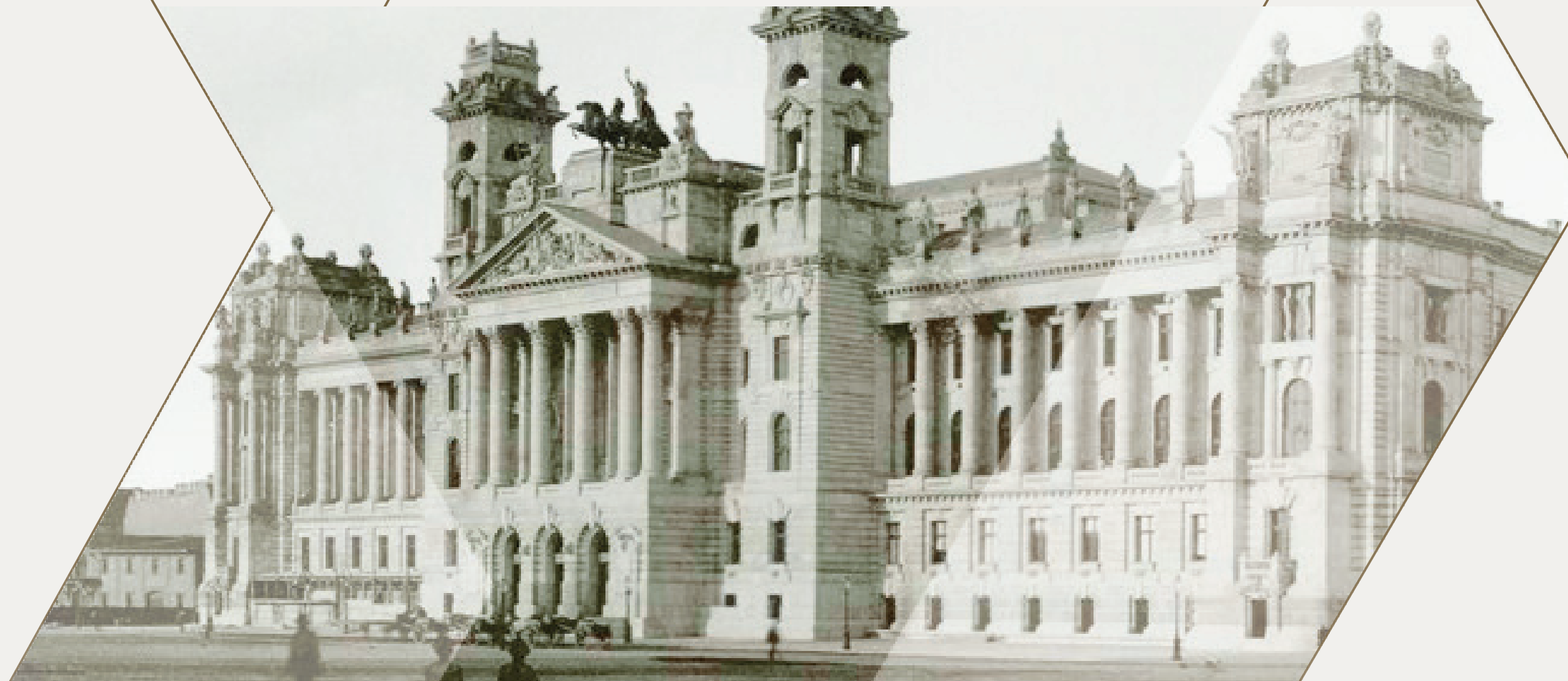

„Az emlékezés erejével...”

Bíróságtörténeti kiállítás- és konferencia-körút

2018-2019

BALASSAGYARMATI TÖRVÉNYSZÉK

Szemelvények Nógrád megye bíróságainak történetéből

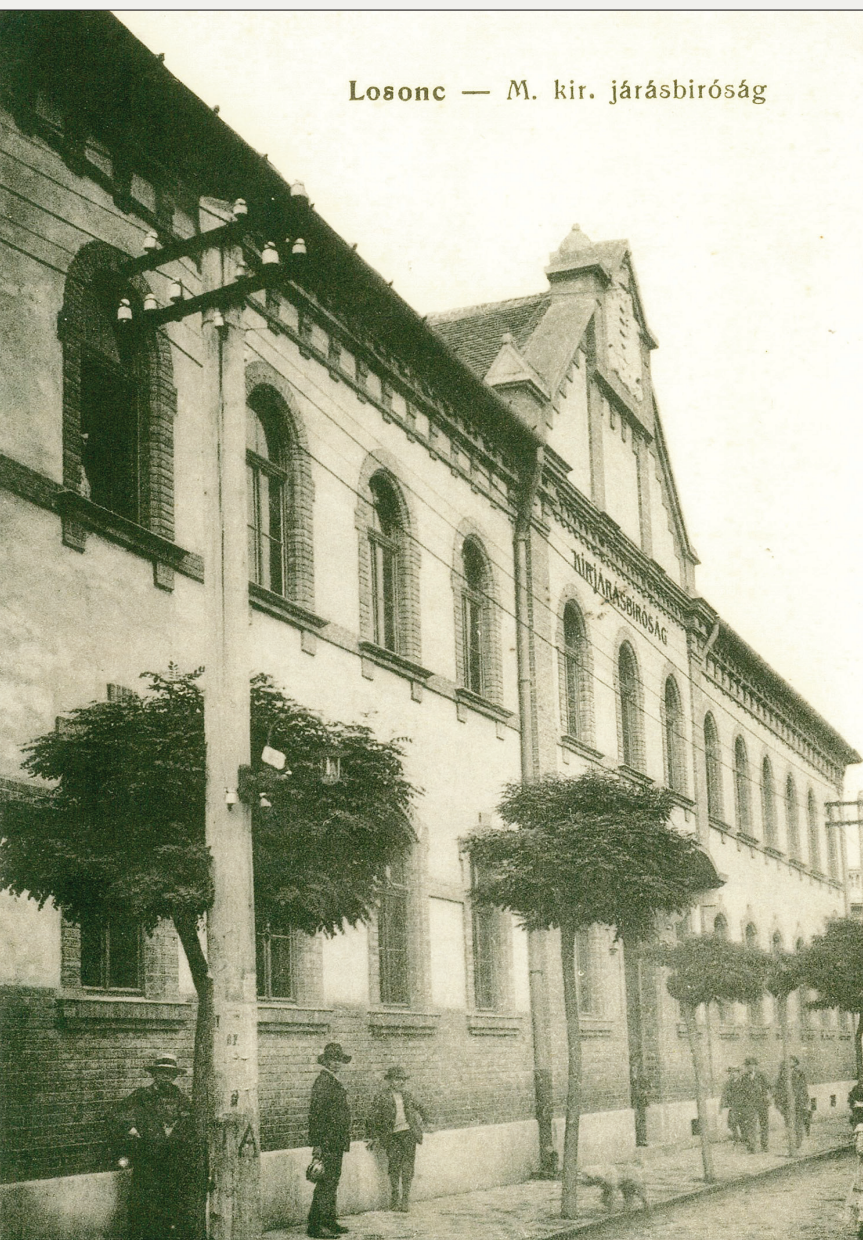
Az új bírói szervezet elvi alapjait a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. tc. határozta meg. A mai szemmel nézve szokatlanul rövid, mindössze 27 szakaszból álló jogszabály 1.§-a kimondja, hogy „Az igazságszolgáltatás a közigazgatástól elkülönítettik.” Az „Ő Felsége a király” nevében ítélező bírakat ezt követően az igazságügy miniszter ellenjegyzése mellett a király nevezte ki. Bíró csak az a 26. évét betöltött jogvégett magyar állampolgár lehetett, aki háromévi jogi gyakorlat után a bírói vizsgát sikeresen letette. A képzett-ségre, gyakorlatra vonatkozó szabályok alól kivételt tehetett „az igazságügy-miniszter azokra nézve, kik, most vagy régebben valamely rendszeres bírói hivatalt viselvén, magokat különös képesség és szorgalom által tüntették.”

A bírósági szervezet csúcán az 1868. évi LIV. törvény 4.§-ának értelmében a „magyar királyi curia” állt. A Kúria alatt a két ítéletábra volt Pest és Marosvásárhely székhellyel.

1871-ben 102 királyi törvényszék kezdte meg működését a megyeszékhelyeken – így Balassagyarmaton is – és több más városban. Számukat 1885-ben 64-re csökkentették. A törvényszékek voltak az általános hatáskörű, elsőfokú bíróságok, polgári ügyekben egyes vagy hármas tanácsban, mint fellebbezési bíróságok hármas tanácsban döntöttek. A büntető ügyekben a vizsgálóbíró egyesbíróként járt el. A vádtanács három bíróból: elnökből és két bíróból álló testület volt. A bírósági szervezet alsó szintjén 1871-től 360 királyi járásbíró volt, de a szükséghez képest számukat folyamatosan gyarapították.

A Balassagyarmati Törvényszék területe 754.691 mértföld volt, 196.914 lakossal.

A legnagyobb illetékességi területű és legnépesebb járásbíró volt 204.328 mértfölddel és 53.937 fővel. Ezt követte a losonci 179.000 mértfölddel és 45.092 lakossal.

A szécsényi, a sziráki és a füleki járásbírói épületek közel egyformák voltak, a népességük meghaladta a 30 ezer főt. A járásbírói épületek, illetékessége, székhelye – így elnevezése is – többször módosult.

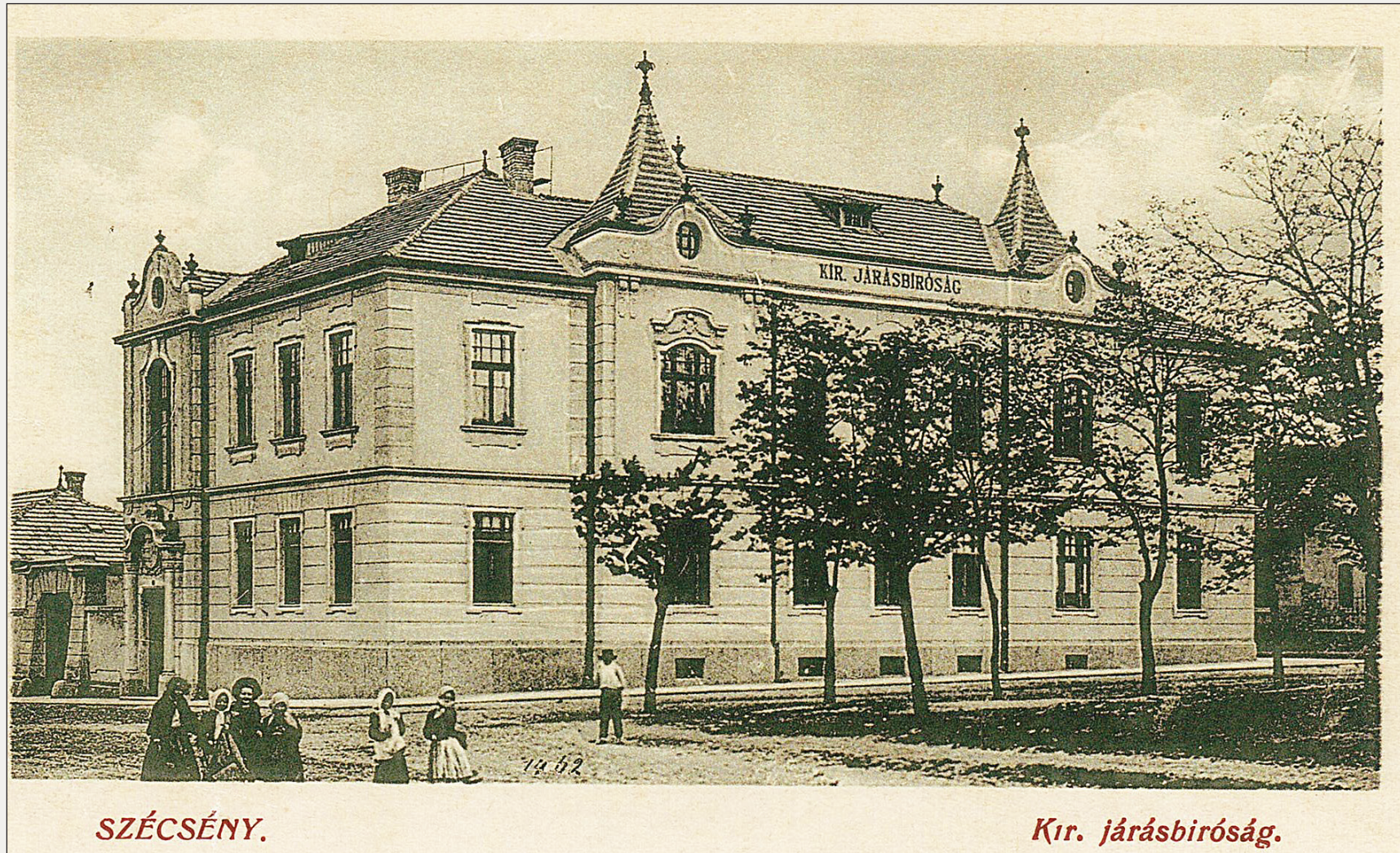
Az első világháború végéig a legnagyobb változást 1885-ben a Rétvári járásbírói felállítását jelentette.

1990. november 1-jétől Fülekéről a járásbírói székhely

az addigra a megye legnagyobb népességűvé nőtt Salgótarjánba lett áthelyezve.

A járásbírói épületek a kisebb vagyoni értékű polgári perekben és kisebb bűnügyekben jártak el, ítéleteik ellen polgári ügyekben a törvényszékhez, büntető ügyekben az ítéletábrához lehetett jogorvoslatként fordulni. A törvényszékektől került át a járásbírói épületekhez fokozatosan – 1915-ig – a telekkönyvek vezetése.

A trianoni döntéssel a megye északi fele Szlovákia fennhatósága alá került, így módosult a járásbírói épületek területe is.

1950. február 1-jén megszűnt a sziráki járás, a Heves megyéből átszabt Pásztó lett az új járási székhely. A közigazgatási beosztás változását az igazságszolgáltatás is követte: a Sziráki járásbírói épület a járásbírói épületnek jelentése szerint – 1951. július 1-jén áttelepült Pásztóra, elnevezése ettől kezdve Pásztói járásbírói lett.

A Balassagyarmati Törvényszék épületének rövid története

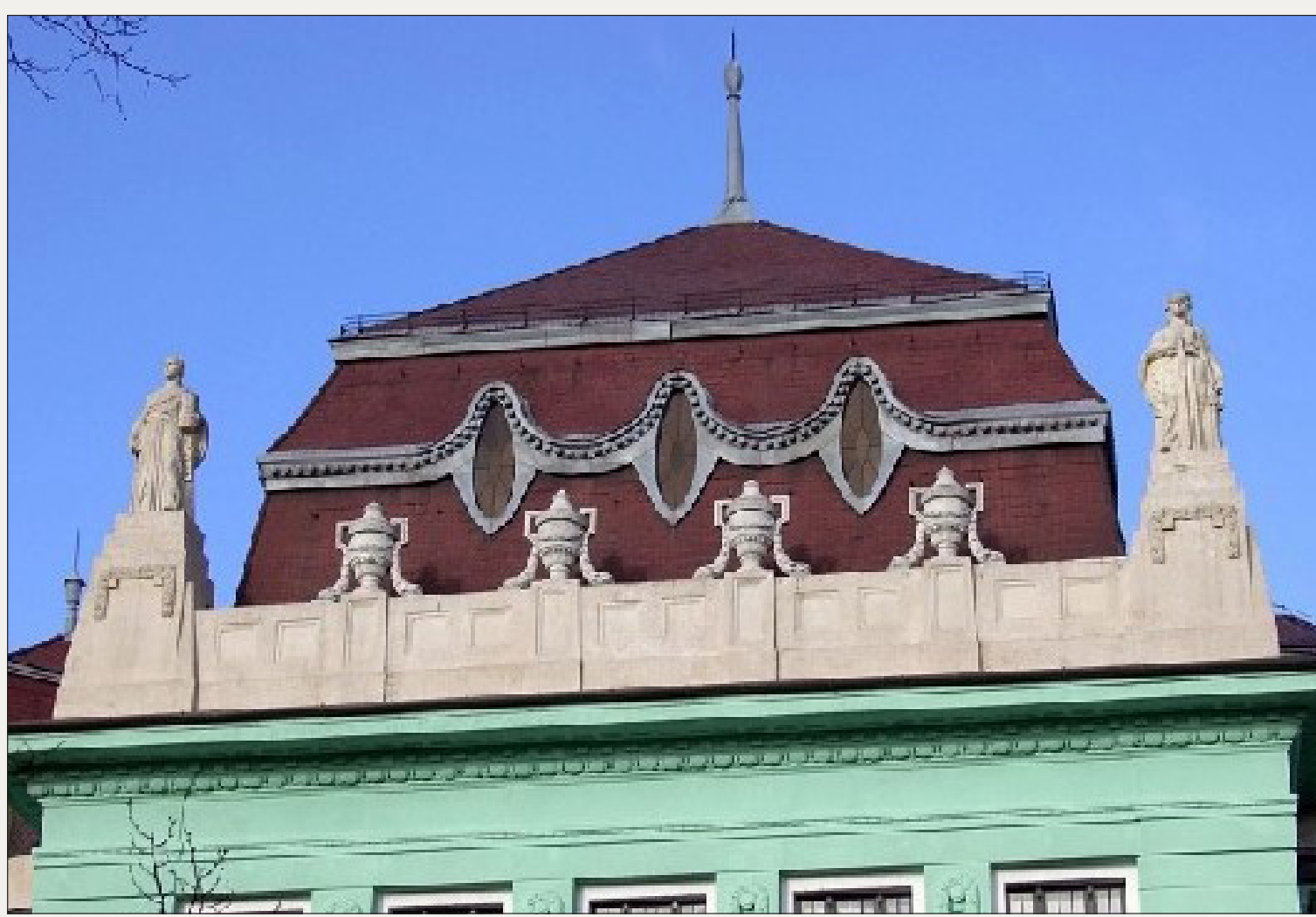
Az 1900-as évek elején a balassagyarmati Vármegyeház már nem volt képes a megyei közigazgatási hivatalokon kívül az igazságügyi és egyéb szervek befogadására is, ezért az igazságügyi palota felépítéséért küzdött a vármegye több mint egy évtizedig. Az új igazságügyi épület felépítése érdekében 1900. decemberben delegált bizottságot a megyei közgyűlés a főispán vezetésével a belügyi- és igazságügyi miniszterhez. Az igazságügyi miniszter ígéretét 1906-ban nyugtázta „hálás köszönettel” a törvényhatósági bizottság. (Gulya Pál: Városház történet) A négy telek közül, mely szoba került a város különböző pontjain, a jelenlegi Köztársaság tér 2. számon vette kezdetét az építkezés.

Az épület terveit Hübner Jenő (1863-1929) készítette, aki a késői eklektika képviselője volt. A Magyar Királyi Törvényszék építését 1911-ben kezdték el Chressel és Gaál brassói építőmesterek 520.000 koronáért. 1912-ben készült el a ma is álló törvényszéki épület, homlokzatán a Praetor a törvény őre, valamint Justitia az igazság megtestesítőjének szobrával. A saroktelekre épített törvényszéki palota déli épületszárnya – amely a balassagyarmati főutcára a Rákóczi fejedelem útja néz – az ötvenes évektől egészen 1999-ig oktatási intézményeknek adott helyet. A keleti épületszárny a Bercei út és a Köztársaság térre néz, vele átellenben található a régi Vármegyeház, a börtön épülettömbje, a kettő között pedig a Nógrád Megyei Bíróság Gazdasági Kollégiumának a Cégbíróságnak, megyei bírósági végrehajtóknak és a bv. csoportnak az elhelyezésére szolgáló 1990-ben megszerzett épülete.

A Köztársaság téren áll, nem messze a törvényszék főbejáratától Madách Imre szobra. Eredetileg a törvényszék és államügyészség volt az igazságügyi palotában. A második világháború idején először magyar, illetve német, majd szovjet katonai kórháznak adott helyet. Jelentősebb háborús sérülés nem érte az épületet. A törvényszéki palota déli épületszárnyában 1952-től 1959-ig működött az Állami Tanítóképző, majd 1959 után II. számú Állami Gimnázium, később Szántó Kovács János Gimnázium és Szakközép Iskola egészen 1989-ig. Ezután még a szakmunkásképző foglalta el az épületrészt, míg végül 1999-ben sikerült újra az igazságszolgáltatás számára visszaszerezni. 1999. októberében

kezdődött meg ezen épületszárny teljes felújítása, így 2000 nyarától már újra itt működik a Balassagyarmati Városi Bíróság is az épület eredeti funkciójának megfelelően. A mintegy 3600 négyzetméter alapterületű épület déli szárnyában jelenleg a Balassagyarmati Járási Bíróság, keleti épületszárnyában pedig a Balassagyarmati Törvényszék és a második emeleten a Nógrád Megyei Főügyészség található.

Frideczky Lajos a Balassagyarmati Törvényszék első elnöke (1872-1889)

A Frideczky család régi Nógrád megyei birtokos család volt. Frideczky Lajos dédapja, Frideczky Tádé Nógrád vármegyei táblabíró volt (1755). Végrendeletében és örökösének (Károly, Bora, Franciska, Antal, József, Mária) osztálylevelében nyert rendezést hagyaték. József, Lajos édesapja (1780-1851) a Frideczky család többi tagjával kötött szerződések után szerzte meg a tereskei birtokot. 1850-ben feleségével, Géczy Teréziával (1794–1856) közösen nyilatkoztak arról, hogy a birtokot, fiuk, Frideczky Lajos szabad rendelkezésére bocsátják.

Frideczky Lajos Apácafalván vagy, ahogyan ma ismerjük Teresken született 1817. április 23-án. A Frideczky család régi Nógrád megyei birtokos család volt. Az egykoron a család birtokában lévő Frideczky-kúria ma már műemlék védelem alatt áll. Frideczky József nem gazdálkodással, hanem más hivatás révén láthatta biztosítva egyszülött és viszonylag későn jött (37 évesen lett apává) Lajos fia jövőjét és jólétét. Legkézenfekvőbbnek a közigazgatási funkciók bármelyikére képesítő jogász pálya látszott számára.

„A Gimnazialis tanfolyamot Vác Püspöki városba fejeztem be, – tanítóm a Kegyes rendű (piarista) szerzetes tartoztak. A jogi tantárgyakból a vizsgákat és pedig iskolai bizonyítványom szerint sikerrel (eminenter) a Pesti Egyetemen tettem le.” *

Az egyetem elvégzése után ¾ éven át volt Szily István mellett joggyakornok. Bárány Keglevich Gábor nógrádi főispán révén 1836-ban, mint díjtalan másodjegyű került megyei szolgálatba, ekkor mindössze 22 éves. A hivatali pályán, a mindenkor főispánok jóvoltából, fokozatosan haladt előre, illetőleg felfelé. 1842-ben aljegyző, kinevezése másnapján leteszi a bírói esküt, ugyanis a kor szokásának megfelelően a jegyzők a törvényszék ülésén kötelességük szerint jelen voltak. Azért, hogy a peres ügyek elbírálásánál szavazati joguk is legyen táblabíróknak kellett őket kinevezni. Érdekes, hogy dédapja Frideczky Tádé vármegyei táblabíró volt egykoron, míg édesapja tíz éven át a pozsonyi kerületben al-tartományi biztos volt.

1846-ban pedig főjegyző lett. Kitanulta a megyei igazgatás csínját-bínját, széleskörű szakmai ismeretekre tett szert, mindenkor feladatait lelkiismeretesen, kifogástalanul és precízen, munkaköre kívánalmainak mindenkor megfelelően látta el. Főjegyzői feladatait két évig látta el.

„1848. június 26. az 1848. évi V. törvény cikk értelmében a Nógrádi kerületben országgyűlési képviselőnek választván, a főjegyzői állásomról lemondottam.”

„Az országgyűlést 1848. július első napjaiban István Fő Herceg Nádor, mint királyi Helytartó nyitotta meg. Ennek tanácskozásába, mint Deák Ferenc párti, örömmel vettem részt. mert a parlamentális felelős kormány az ország legkiválóbb egyéneiből alakult, e rendszerbe pedig, a százados szenvedések után, imádott hazám boldog jövőjének alapjait hittem letéve. – Batthyány Lajos, Deák Ferenc, Eötvös József, Széchenyi István, Klauzál Gábor, Szemere Bertalan miniszterek személye iránt pedig kifejezhetetlen bizalmam volt.” *

A szabadságharc éveit alatt 1848-ban országgyűlési képviselővé majd 1849-ben a forradalmi feladatok hadseregének kormánybiztos volt.

A szabadságharc leverése után őt is letartóztatták és a Neugebaude-ba (ejtsd: nojgebojde) vitték számos más hazafival együtt úgy, mint Jeszenák János vagy Madách Imre.

1849. október 6-án az épület falánál végezték ki Batthyány Lajos grófot, az első független magyar kormány miniszterelnökét, az aradi vértanúk kivégzésével azonos napon. A kivégzés emlékét őrzi az egykori épület északi sarkának helyén emelt Batthyány-örökmécses. Batthyányinak lett volna lehetősége a menekülésre, de nem tartotta összegezethetőnek becsületével és csak annyit mondott: „Mindenért vállalom a felelősséget.” Az épületet nem sokkal később lebontották, melynek helyét ma úgy ismerjük, mint Szabadság tért.

Frideczkyt 1850-ben elengedték szabadon, az ezt követő időben többször látta vendégül barátját Madách Imrét, sőt egy alkalommal a Madách oltalma alatt álló Rákóczi Jánost is, aki 1848-ig Pest aljegyző, majd Kossuth titkára, később pedig Pest és Csongrád vármegyék; valamint a Kiskunsg és Kecskemét tejhatalmú kormánybiztos volt és akit 1851-ben távollétében halálra ítélték.

„Ily időket éltünk akkor, az abszolút hatalom még az ártatlanokat is eltemethetett, minden felelősség nélkül tehetett, csak a Hazát nem volt szabad szeretni, s aki szerette, személyes szabadságát veszélyeztette.”

„Míg a mostani korban, mely veszedelmesebb, mint a Bach korszaka, mert parlamentális abszolutizmus uralkodik, egy tál lencsért, vicinális üzletért, hivatalért a Haza érdekeit készek magyar emberek áruba bocsátani.”

„Az ötvenes évek sok küzdelem, de felbonthatatlan egység – sőt a jobb kor reményében lezajlottak, következnek a hatvanas évek.” *

1861-ben ismét képviselői mandátumot szerzett. Alispáni teendőit 1871. december 30-ig végezte.

„Nagy észlehetőségével fenntartotta befolyását a megyei ügyekre is és az egyedüli volt, aki bármikor bejelentés nélkül bemehetett a tejhatalmú főispánhoz, gróf Gyürky Abrahamhoz, a magánéletben komájához, viszont gróf egyedül Frideczky Lajos királyi törvényszéki elnök házába és lakását kereste fel, mint vendég tisztelte meg látogatásával és kezét csókolta a pulykapásztor, később cselédből nagyságos asszonynak, a királyi törvényszék feleségének.”

„1872. év január 1-i napjától új pálya s feladat nyílt s állt előttem, az igazságszolgáltatás, a megye területén szervezett k. törvényszék s járásbírók szervezés, teendői s eljárása feletti örkődés és vezetése.”

„A törvénykezés a közigazgatás rendezése most van (a mostani jelszók szerint) consideratio alatt. Mit rejt a jövő méhe, csak az fogja megtudni, aki megéli azt, ha az örökös hullámzatok között megélhet.”

„1889 évi december végéig mint törvényszéki Elnök, szakadatlanul örködtem a B. Gyarmati k. Törvényszék s ehhez tartozó k. járásbírók igazságszolgáltatása felett, és ismerve azon kötelességeket is, melyeknek pontos teljesítésétől függ a rend fenntartása, azok 17 évig vezettettem is. 1889 évi Január 1-én napjaiban, indokolva, hogy 72 évem közel, az ig.ü. minisztériumhoz beadtam lemondásomat, mit ő Felsége 889. jan. 24. kelt legkegyelmesebb elhatározással elfogadni méltóztatott.” *

„1872. jan. 1-től 1889 jan. 24-ig mint törvényszéki elnök hivatali közpolgári szolgálatot végleg befejezve, családi magányomba tértem vissza, azon öntudattal, hogy a közpályán, minden körülmények között polgári kötelességemet lelkiismeretem tanácsa szerint, hiven folytatva, s azt hűn teljesítve, a nagy közönségnek bizalmát kiérdemlettem, mire nagy súly fektetek, mert az oly nagy jutalom s kitüntetés, minél nagyobb földi hatalom nem adhat.” *

„Napjaim legszebb része, már a múlté lévén, az alkonyat felé sietek. Ismerem s tudom azt, hogy minden lény születése órájától kezdve percenként közeledik a végenyészethez, s hogy azt a végzet rendelkezése ellenében senki nem kerülheti el, de nem tudom, melyik pillanatban kell költöznöm oda, hol szüleim, rokonim, barátaim örök nyughelye mellett a hely részemre is készen van, – igaz, nem hívom az órát, de nem is rettegtem, mert úgy is mint ember, úgy is mint polgár, kötelességemet hiven teljesítvén, a sok bizalmat, szeretetet, az élet legnagyobb kincseit magammal viszem.” – Losonc, 1883. Sept. 11. *

Az 1902. december 3-án, 85 éves korában bekövetkezett haláláig Losoncon élte csendesen minden napjait családja körében. Sirja Gortvakisfaludon ma is épségben van.

* Varga János: Középszinten a történelemben – Frideczky Lajos memoárja Szerkesztette dr. Benkő Anna, a Balassagyarmati Törvényszék elnöke Grafikai szerkesztés: Kovács Gábor, Országos Bírósági Hivatal

ORSZÁGOS
BÍRÓSÁGI HIVATAL

BALASSAGYARMATI
TÖRVÉNYSZÉK